

tovaný odlišnými predikátovými symbolmi.) Tento nedostatok však neovplyvňuje nadväzujúci výklad problematiky.

Diskutovanie metodologického problému nedostatočnej určenosti (nejakej) teórie (relevantnou) evidenciou v prípade Quinových úvah o jazykovom význame a principiálnej neostrosti tzv. referenčného vzťahu medzi výrazom a objektom, na ktorý výraz referuje, je doplnené o Searlovo vyvodenie argumentu *reductio ad absurdum* z Quinových téz.

Napokon, záverečná kapitola približuje zaujímavý projekt pragmatickej analýzy (fungovania) jazyka v priblížení pôvodného projektu teórie rečových aktov J. L. Austina, ako aj jej rozpracovanejšej a modifikovanej verzie amerického filozofa J. Searla. Posledné stránky napokon autor venuje všeobecnejším úvahám o kompetenciách sémantiky a pragmatiky. Bonusom je tiež zhrnutie Lewisovej definície *konvencie* v Dodatku práce, pri ktorom nie je celkom jasné, čomu má v retrospektíve predchádzajúcich kapitol slúžiť.

Napriek tomu, *Otázka významu* Tomáša Marvana je v našom filozofickom prostredí vítaným dielom, ktoré zrozumiteľným spôsobom mapuje členitý terén analytickej filozofie. Teoretické postuláty jednotlivých koncepcií sú formulované priamo a zrozumiteľne. Prístupný výklad je doplnený poukázaním na nedoriešené problémy, ktoré príslušná sémantická či pragmatická teória vyvolala či na ktoré poukázala. Knihu by som preto vrelo odporučil ako doplňujúci text k seminárom, ktoré sa venujú či už analytickej filozofii ako takej alebo niektorej postave či problému, ktorý má v tejto tradícii svoje zaslúžené miesto.

Lukáš Bielik

Vladimír Svoboda a kol.: Logika a přirozený jazyk

Filosofia, Praha 2010, 300 s.

Čo majú spoločné logika a prirodzený jazyk? Priznám sa, že z tohto spojenia mám niekedy zmiešané pocity. Je atraktivnosť prirodzeného jazyka v 21. storočí záležitosť čírej súťaživosti logických systémov, pokračovaním programu Viedenského krúžku alebo iných motívov? Členovia Viedenského tohto krúžku však zdôrazňovali potrebu sémantic-

kej očisty *filozofického* jazyka, nie *prírodného* jazyka, lebo ich záujem sa i naďalej upieral na vedu, a filozofia, ak nechcela z tohto programu vypadnúť, dostala domácu úlohu korigovať mnohé svoje tvrdenia, ktoré neobstoja tvárou v tvár logickej (či sémantickej) analýze. Koniec koncov už prvý „analytik jazyka“, Aristoteles, si zobral za cieľ kanonizovanie vedeckého jazyka. V tomto duchu pokračoval aj zakladateľ modernej logiky Frege. Až Wittgenstein svojou intelektuálnou charizmou a nesporným talentom pre metaforické vyjadrovanie očaril a emocionálne zaujal viacerých, najmä britských filozofov natoľko, že tí svoju pozornosť sústredili práve na prírodný jazyk. Následne sa pustili do jeho rozsiahlych analýz a opráv. Ich cieľ však neviem vždy postrehnúť.

Tradícia nám teda spoľahlivo navráva, že logika a jazyk sú nerozlučne spojené. Žiaľ, často mi (najmä v „československom“) filozofickom kontexte uniká odpoveď na otázku: Prečo zo strany filozofickejšie založených logikov pretrváva záujem o *prírodný* jazyk? Veď logici a analytici filozofi svorne a opakovane vyhlasujú, že prírodný jazyk je z hľadiska presnosti nemotorný, trpí mnohoznačnosťami a pod., nehovoriac o jeho estetických a iných, mimologických motívoch. Aký teda majú dôvod venovať mu zvýšenú pozornosť? Je to akési mentovanie používateľov jazyka? To si sotva kto z nich trúfne povedať. Celkom určite ich však nevedú motívy Aristotela, Fregeho či členov Viedenského krúžku, t. j. nemajú potrebu spresňovať ho na vedecké účely. Prečo potom ustavične analyzujú také vety ako *Karol chce, aby sa Tom oženil s princeznou* či *Nie je známe*, či *Aristoteles navštívil Efez*? Čo majú takéto vety spoločné s vedeckým jazykom? Sotva niečo. Ako prírodná odpoveď na moje otázky sa mi ponúkajú číro filozofické problémy existencie, predikácie, referencie a pod. ako primárneho dôvodu pre logickú analýzu prírodného jazyka.

S očakávaním, že na tieto otázky dostanem nejakú či azda podobnú odpoveď, som sa so záujmom pustil do čítania publikácie popredných českých logikov a analytických filozofov, ktorých kolektívnym výsledkom je ďalšia z radu prehľadových monografií o logickej či sémantickej analýze prírodného jazyka. Sami autori knihy sa k tomuto cieľu otvorene hlásia a dodávajú, že „cieľom tejto knihy je pokúsiť sa predviesť, aké podoby nadobúda logická analýza a aké výsledky môže priniesť“ (s. 9). V zásade sa netaja, že im ide o to, „aby sme mohli naše vyjadrovanie zjednotiť, spresniť a zjednodušiť tam, kde je to treba...“ (s. 14) a zoznamiť čitateľa s tým, akými analýzami sa zaoberá moderná logika. Žiaľ, toto tvrdenie má skôr charakter politického vyhlásenia

než presného vyjadrenia! Menej fundovanému čitateľovi môže poľahky uniknúť, kde a prečo je *potrebná* takáto rekonštrukcia prirodzeného jazyka. Na škodu veci je aj to, že sa príliš neunúvajú definovať pojem logiky, v zásade len súhlasia s tým, že *raison d'être* logiky je pojem vyplývania. Ťažiskom ich záujmu je skôr reglementácia (t. j. prepis) viet prirodzeného jazyka do jazyka príslušného logického systému. Z tohto hľadiska na mňa predložená kniha pôsobí ochudobňujúco a jej titul, dovolím si povedať, nie celkom zodpovedá jej obsahu.

Autori svoju knihu rozdelili do siedmich okruhov podľa spracovaných tém. Predmetom predloženej knihy sú tak výrokové spojky (V. Svoboda), kvantifikátory (M. Vlasáková, J. Peregrin), vlastné mená spolu s určitými deskripciami (M. Vlasáková, P. Sousedík), modálne kvantifikátory (V. Svoboda), kondicionály (T. Childers, O. Majer), anafora (J. Peregrin) a propozičné postoje spolu s pojmovými postojmi (M. Duží, P. Materna). Pochopiteľne, že akýkoľvek výber tém je arbitrárny a nemá veľký význam ho komentovať. Diskutabilnejšie však je to, že autorov monografie je viacero – v tomto prípade až osem – a nie všetci používajú jednotný logický jazyk či systém. Propozičné a pojmové postoje sú vyložené z pozície transparentnej intenzionálnej logiky, anafora prostredníctvom dynamickej logiky, pri kondicionáloch autori vychádzali z Lewis-Stalnakerovej sémantiky, v prípade vlastných mien autori uvádzali rôzne historické interpretácie tohto problému. Pri spojkách a kvantifikátoroch bola východiskom klasická výroková, resp. predikátová logika. Riziko tohto prístupu si však autori uvedomujú. Na čitateľa tým kladú zvýšené požiadavky, hoci ako sami píšú, kniha nie je najvhodnejšia pre novicov v oblasti logiky. Aj keď nateraz budem akceptovať takto vymedzenú cieľovú skupinu, zaráža ma prístup k jednotlivým témam, ktorý sa kapitolou od kapitoly líši. Napríklad kapitola venovaná výrokovým premenným nenovicovi veľa nového poznania neprinesie v porovnaní napríklad s kapitolou o kondicionáloch či propozičných postojoch. Popri jednoduchej reglementácii viet je v spomínanej kapitole veľmi stručne, tzn. bez akéhokoľvek zdôvodnenia zavedený axiomatický systém (spolu s metaprávidlom substitúcie a právidlom modus ponens). Zavedenie týchto axiém však považujem za samoúčelné, keďže autor uvedenej kapitoly ďalej nerozvíja nijakú formu výrokovovo-logického odvodzovania. Podobne marginalizované vyplývanie je aj v nasledujúcej kapitole o kvantifikátoroch. Pri takomto prístupe sa mi natíska otázka, či mám logiku chápať skôr v zúženom

zmysle ako reglementáciu viet alebo popremýšľať nad správnosťou voľby názvu uvedenej knihy.

Metodicky síce autori postupujú jednotne – všetci načrtávajú stručné historické riešenia danej problematiky, ich kritiku a volia ten či onen logický (sémantický) systém – ich historické exkurzie sú však často priveľmi stručné a záujemca o danú problematiku sa dozvie viac z encyklopédií než z tejto monografie. V prípade kapitoly o vlastných menách a určitých deskripciách sa autori azda až priveľmi venujú Russellovej teórii deskripcií a chýba aspoň náčrt modernejších koncepcií, povedzme Devitta či Soamesa. Navyše používajú pojmy ako denotácia bez toho, aby ich akokoľvek bližšie špecifikovali. Pritom už jeden zo zakladateľov modernej logiky, Bertrand Russell, zdôrazňoval, že je dobrým zvykom, aby logika začínala definíciami a pokračovala pravidlami. Na druhej strane nemožno spochybniť, že uvedená publikácia prináša sebaistý a fundovaný prístup autorov k danej problematike a som presvedčený, že sa nájdú čitatelia, ktorí získajú istý prehľad o prístupoch k riešeniam problémov, ktoré zvolené témy so sebou prinášajú.

Záverom by som rád zdôraznil, že prehľadovej literatúry na danú tému v češtine a slovenčine nie je neuspokojivý nedostatok, preto tento pokus priniesť niečo nové hodnotím rozpačito. Pre znalcov logiky predstavuje možnosť osviežiť si pamäť či letmo nazrieť do kuchyne svojich kolegov, no pre laikov je tento projekt nevyvážený a dovolím si povedať, že celkom neuspokojivo, respektíve viac záhadne ako jasne odpovedá na otázku, prečo má význam sa zaoberať logickou analýzou prirodzeného jazyka.

Richard Cedzo